

HUDUDLARDA DAVLAT MAQSADLI DASTURLARINI SAMARADORLIGINI OSHIRISH

Shodiyev Shuhrat Sunnat o'g'li

Toshkent Moliya instituti mustaqil izlanuvchisi
<https://www.doi.org/10.5281/zenodo.10653422>

ARTICLE INFO

Received: 05th February 2024

Accepted: 11th February 2024

Online: 13th February 2024

KEY WORDS

Maqsadli dasturlar, hukumat, iqtisodiyot, aralashuv, taraqqiyot, islohotlar.

ABSTRACT

Bugungi tez o'zgaruvchan dunyoda turli mintaqalarda davlat maqsadli dasturlarini samarali amalga oshirish tobora muhim ahamiyat kasb etmoqda. Muayyan muammolarni hal qilish va aholining umumiy farovonligini oshirishga mo'ljallangan ushbu dasturlar mamlakat taraqqiyotida hal qiluvchi rol o'ynaydi. Biroq, ushbu dasturlarning samaradorligiga ko'pincha ularni amalga oshirishda samaradorlikning yetishmasligi to'sqinlik qilishi mumkin. Hududlarda davlat maqsadli dasturlarining ta'sirini maksimal darajada oshirish uchun ularning samaradorligini oshirishga e'tibor qaratish zarur.

Kirish: Hududlarda davlat maqsadli dasturlarining samarasizligiga yordam beradigan asosiy omillardan biri bu to'g'ri rejalashtirish va muvofiqlashtirishning yo'qligi. Ko'pgina hollarda, ushbu dasturlar aniq strategiya yoki yo'l xaritasiz amalga oshiriladi, bu esa harakatlarning takrorlanishiga, resurslarning isrof qilinishiga va oxir-oqibat ta'sir yetishmasligiga olib kelishi mumkin. Ushbu muammoni hal qilish uchun hukumat va tegishli organlar uchun har bir mintaqaning o'ziga xos ehtiyojlari va muammolarini hisobga olgan holda davlat maqsadli dasturlarini amalga oshirish bo'yicha kompleks rejalarni ishlab chiqish muhimdir. Bu mintaqadagi eng dolzarb muammolarni aniqlash uchun puxta tadqiqotlar va tahlillarni o'tkazishni, shuningdek dasturlarning jamiyat ehtiyojlariga mos kelishini ta'minlash uchun mahalliy manfaatdor tomonlar bilan maslahatlashishni o'z ichiga oladi.

To'g'ri rejalashtirishdan tashqari, davlat maqsadli dasturlarini samarali amalga oshirish uchun turli davlat idoralari o'rtasida samarali muvofiqlashtirish ham muhimdir. Ko'pincha, turli agentliklar tegishli aloqa va hamkorliksiz o'xshash yoki tegishli tashabbuslar ustida ishlashlari mumkin, bu esa samarasizlikka va bir-birining ustiga chiqishga olib keladi. Davlat organlari o'rtasida yanada yaxshi muvofiqlashtirish va hamkorlikni rivojlantirish orqali davlat maqsadli dasturlarini amalga oshirishni soddalashtirish, sa'y-harakatlarning takrorlanishiga yo'l qo'yimaslik va resurslardan samarali foydalanishni ta'minlash mumkin.

Hududlarda davlat maqsadli dasturlari samaradorligini oshirishning yana bir muhim jihati texnologiya va ma'lumotlarga asoslangan yondashuvlardan foydalanishdir. Bugungi raqamli asrda texnologiya davlat dasturlari samaradorligini oshirishda hal qiluvchi rol

o'ynashi mumkin. Ma'lumotlar tahlili va texnologiya vositalaridan foydalangan holda, davlat idoralari mintaqaning ehtiyojlari va muammolari haqida qimmatli ma'lumotlarga ega bo'lishlari, shuningdek, real vaqt rejimida o'z dasturlarining rivojlanishi va ta'sirini kuzatishlari mumkin. Bu ularga ongli qarorlar qabul qilish, resurslarni yanada samarali taqsimlash va dasturlarning kerakli natijalarni berishini ta'minlashga imkon beradi.

Bundan tashqari, davlat maqsadli dasturlarini amalga oshirishda ishtirok etadigan davlat amaldorlari va xodimlarining salohiyatini oshirish va o'qitish ham ularning samaradorligiga hissa qo'shishi mumkin. Tegishli o'qitish va malaka oshirish imkoniyatlarini taqdim etish orqali davlat idoralari o'z xodimlarining ushbu dasturlarni samarali boshqarish va amalga oshirish uchun zarur bilim va tajribaga ega bo'lishini ta'minlashi mumkin. Bu dasturlarni yetkazib berish sifatini yaxshilashga, monitoring va baholash jarayonlarini kuchaytirishga va pirovardida dasturlarning mintaqalardagi ta'sirini oshirishga yordam beradi.

Sanoat tarmog'i asosan sanoat korxonalarini tomonidan ishlab chiqarilgan ishlab chiqarish, asbob-uskunalar va oziq-ovqat mahsulotlari bilan ta'minlanadi. Har qanday davlatning iqtisodiy rivojlanishi uning sanoatining rivojlanish darajasiga bog'liq. Sanoat moddiy ishlab chiqarishning asosiy tarmog'i, iqtisodiyotning asosidir. Xalq xo'jaligining barcha tarmoqlarini qayta tiklashga qodir bo'lgan yirik mexanizatsiyalashgan sanoatgina iqtisodiy taraqqiyotning yagona moddiy asosi bo'la oladi.

Mamlakat Prezidenti Sh.M. Mirziyoyev iqtisodiyotdagi tarkibiy o'zgarishlar natijasida joriy yilda sanoatning yalpi ichki mahsulotdagi ulushi 35 foizdan 37 foizga oshishi kutilayotganini ta'kidlaydi. Biroq ayrim shahar va tumanlarda bu o'ta muhim masalaga yetarlicha e'tibor qaratilmayapti. Natijada mamlakatimizning 27 ta tumanida sanoatning ulushi viloyatdagi o'rtacha ko'rsatkichdan 1 foizga ham kamdir. Shu bois har bir tuman va shaharda sanoatni rivojlantirishning o'rta va uzoq muddatli dasturlarini ishlab chiqish zarur.

Bizga ma'lumki, har qanday iqtisodiy faoliyatning natijasi erishilgan samaradorlik ko'rsatkichlari bilan o'lchanadi. Bundan tashqari, ishlab chiqarish samaradorligi har qanday korxonaning eng muhim vazifasidir. U boshqaruvning sifat va miqdoriy ko'rsatkichlarini, shuningdek, paket va jonli mehnat xarajatlari va olingan natijalar o'rtasidagi munosabatni ifodalaydi. Demak, bozor iqtisodiyoti sharoitida, ya'ni raqobat sharoitida ishlab chiqarish korxonalarining barqaror faoliyat ko'rsatishi ularning samaradorligiga bog'liq.

Xabaringiz bor, Vazirlar Mahkamasining 2020-yil 9-dekabrda "Davlat ishtirokidagi korxonalarining ijro etuvchi hokimiyat organi faoliyati samaradorligini baholash tizimini yanada takomillashtirish chora-tadbirlari to'g'risida"gi 775-son qarori. Shuningdek, "Aksiyadorlik jamiyatlari va aksiyadorlarning huquqlarini himoya qilish to'g'risida"gi qonunning 79-moddasiga muvofiq, jamiyat direktori, boshqaruv a'zolariga to'lanadigan haq miqdori jamiyat faoliyati samaradorligiga bevosita bog'liqligi ta'kidlandi. Davlat korxonalarini ijroiya organi faoliyatini baholash tizimini takomillashtirish maqsadida faoliyatning muhim ko'rsatkichlari sifatida qo'shimcha ko'rsatkichlar joriy etildi.

Ushbu farmonda quyidagilar nazarda tutilgan:

- Ijro etuvchi organning faoliyati natijalari Agentlik veb-saytida joylashtirilmagan yoki ularning faoliyati qoniqsiz yoki past deb topilgan taqdirda, ijro etuvchi organ a'zolarini rag'batlantirishga yo'l qo'yilmaydi;

- davlat korxonalari, shu jumladan tijorat banklari ijroiya organi yil yakuni bo'yicha yuqori natijalarga erishgan taqdirda, ularning rahbarlariga sof foydaning 5 foizigacha bo'lgan miqdorda bir yo'la to'lanadigan to'lovlar belgilanishi mumkin;

- davlat korxonalari moliyaviy hisobotlarni tuzish va taqdim etish muddatlaridan qat'i nazar, har chorakda faoliyatning asosiy ko'rsatkichlarini hisoblab chiqadi va e'lon qiladi.

Chet ellik investor ishtirokida yangi tashkil etilgan korxonada davlat ro'yxatidan o'tkazilgandan so'ng u yuridik shaxs maqomiga ega bo'lib, faoliyat yuritish huquqiga ega bo'ladi. Muassis – yuridik shaxs yoki muassis – jismoniy shaxsning doimiy yashash joyidagi "Yagona darcha" markaziga murojaat qilish zarur. 2017-yil 1-yanvardan boshlab tadbirkorlik subyektlarini ro'yxatga olish Internet tarmog'i orqali tadbirkorlik sub'yektlarini kompleks avtomatlashtirilgan ro'yxatga olish uchun interaktiv davlat xizmatlari yagona portalidan foydalangan holda amalga oshirilishi mumkin. Davlat tomonidan qo'llab-quvvatlashning ushbu shakllari korxonalariga amaliy yordam ko'rsatmoqda.

Samaradorlik so'zi eng keng tarqalgan umumiy atamalardan biri bo'lib, iqtisodiy va ijtimoiy rivojlanishning turli sohalarida keng qo'llaniladi. Masalan, ijtimoiy ishlab chiqarish samaradorligi, mehnat unumdorligi, o'qitish va o'qitish samaradorligi, davolash va terapiya samaradorligi, qabul qilingan me'yoriy-huquqiy hujjatlar va qarorlarning samaradorligi va boshqalar. Samaradorlik sanoat ishlab chiqarishining "oynasi" dir. Ushbu "oyna"da siz ishlab chiqarishning barcha natijalarini ko'rishingiz mumkin. Ma'lumki, har bir tarmoq, korxonada, qolaversa, har bir inson o'z ishlab chiqarish faoliyatidan maksimal foyda olishga intiladi. Bu uning uchun ma'lum xarajatlarni talab qiladi. Ushbu foyda va xarajatlarning o'rtasidagi farq tarmoq va korxonaning "oynasi" bo'lgan samaradorlikda namoyon bo'ladi. Ishlab chiqarishning eng yuqori samaradorligi ishlab chiqarish xarajatlarini minimallashtirishdan iborat.

Samaradorlik - foydalilik, samaradorlik. Ma'lumki, har qanday natijaga erishish uchun ishlash, ishlab chiqarish, mahsulot yoki xizmat ishlab chiqarish va ma'lum miqdorda mablag' sarflash kerak.

Samaradorlikni aniqlash uchun natijani ushbu natijaga erishish uchun sarflangan xarajatlarning yoki resurslar bilan solishtirish kerak.

Ishlab chiqarishning iqtisodiy va ijtimoiy samaradorligi mavjud. Samaradorlikning iqtisodiy va ijtimoiy turlarga bo'linishi shartli bo'linishdir. Aytishimiz mumkinki, moddiy ishlab chiqarish jarayonida yuzaga keladigan va mehnat xarajatlari bilan bog'liq bo'lgan barcha natijalar iqtisodiy va ma'lum ma'noda ijtimoiy foydalidir.

Iqtisodiy samaradorlik ishlab chiqarishning iqtisodiy natijasini aks ettiradi. Masalan, ishlab chiqarish, boshqarish, yangi texnika va texnologiyalarni joriy etish, mehnat sifatini oshirish va hokazo. Iqtisodiy jihatdan samarali miqdorga moddiy, mehnat, pul va boshqa resurslarni tejash, vaqtni tejash, qurilish vaqtini qisqartirish, mehnat sarfini tejash, mehnat yo'qotishlarini kamaytirish, kapital aylanmasini tezlashtirish, ishlab chiqarishni ko'paytirish, ish sifatini yaxshilash va boshqa natijalarga erishiladi.

Ijtimoiy samaradorlik deganda shaxsning har tomonlama rivojlanishiga yordam beradigan faoliyatni amalga oshirish samaradorligi tushuniladi. U mehnat va turmush sharoitlarini yaxshilash, kadrlar tayyorlashda ifodalanadi va aholi jon boshiga asosiy oziq-

ovqat, sanoat tovarlari iste'moli, jamoat iste'mol fondlaridan olinadigan imtiyoz va imtiyozlar, kadrlar tayyorlash xarajatlarining oshishi bilan tavsiflanadi.

Bu ta'sirlar ishlab chiqarishning o'zida va birgalikdagi mehnat natijasida ishchilar o'rtasidagi munosabatlarni belgilashda yuzaga kelishini hisobga olsak, ularni ijtimoiy-iqtisodiy samaralar deb atash mumkin. Iqtisodiy samaradorlikning mohiyati uning mezon va ko'rsatkichlar tizimida namoyon bo'ladi.

Mezon masalasi iqtisodiy samaradorlik nazariyasining eng muhim yo'nalishi hisoblanadi. Falsafiy ma'noda mezon asosiy o'lchov, muhim farqlovchi xususiyat, asosiy nuqtai nazardir. Faqat shu asosda biz haqiqatni noto'g'ri tushunishdan ajratib, ma'lum bir sohadagi bilimimizning ob'ektiv haqiqatini, aniqligi va ishonchligini aniqlashimiz mumkin.

Sanoat ishlab chiqarishi samaradorligini oshirishning yana bir hal qiluvchi yo'li fan va texnika taraqqiyotini jadallashtirishdir. Texnik va texnologik omil mehnat unumdorligini oshirishning kamida uchdan ikki qismini ta'minlaydi.

Binobarin, inson omilining mohiyati, ahamiyati va mazmunini tahlil qilar ekan, nafaqat shaxs haqida, balki eng avvalo, inson ishtirok etadigan ijtimoiy munosabatlarning butun tizimi bilan belgilanadigan ijtimoiy fazilatlar, motivatsiya qiluvchi omillar va manfaatlar haqida gapirish kerak. yashaydi va ishlaydi.

Yangi texnika va texnologiyalarni joriy etish uchun uning iqtisodiy va ijtimoiy samaradorligini aniqlash kerak bo'ladi. Shuning uchun yangi texnika va texnologiyalarni joriy etish asosida xalq xo'jaligida, jumladan, sanoat ishlab chiqarishida yuqori ko'rsatkichlarga erishish uchun texnik chora-tadbirlarning qaysi biri foydali ekanligini aniqlash zarur.

Texnik chora-tadbirlarning asosiy guruhlariga quyidagilar kiradi:

- mashina va mexanizmlar, asbob-uskunalar va asboblarning yangi va takomillashtirilgan turlari va konstruksiyalari;
- yangi turdagi xom ashyo, yoqilg'i va energiya;
- texnologik jarayonlarning yangi va takomillashtirilgan turlari;
- mahsulotlarning kimyoviy va fizik xususiyatlarini, parametrlarini va assortimentini yaxshilash;
- texnologik jarayonlarni mexanizatsiyalash va avtomatlashtirish;
- uskunalarni modernizatsiya qilish;
- yangi turdagi bino va inshootlarni yaratish;
- mehnatni tashkil etish va boshqarishning yangi va takomillashtirilgan usullari;
- ixtirochilik va ratsionalizatorlik takliflari.

Fan va texnika taraqqiyotini jadallashtirish, korxonalarda, tarmoqlar va tarmoqlararo komplekslarda ishlab chiqarish sur'atlarini tezlashtirish, ishlab chiqarish hajmini oshirish, sifatini oshirish, ishlab chiqarish rentabelligini oshirish zarur. Bu ish muayyan tadbirlarni amalga oshirish orqali amalga oshirilishi mumkin. Choralar samarali bo'lishi kerak. Uni ko'rib chiqmasdan va muhokama qilmasdan ilmiy-texnik tadbirlar ishlab chiqarishga kiritilmaydi.

Mamlakatimiz ilk bor xalqaro kredit reytingini qo'lga kiritdi va jahon moliya bozorlariga 1 milliard dollarlik obligatsiyalarni muvaffaqiyatli joylashtirdi. Iqtisodiy hamkorlik va taraqqiyot tashkiloti (OECD) so'nggi 10 yil ichida birinchi marta O'zbekistonning kredit reytingini oshirdi.

Xulosa

Xulosa qilib aytganda, hududlarda davlat maqsadli dasturlarini samarali amalga oshirish aholining muayyan ehtiyoj va muammolarini hal etish, kerakli natijalarga erishish uchun juda muhimdir. To'g'ri rejalashtirish va muvofiqlashtirishga e'tibor qaratish, texnologiya va ma'lumotlarga asoslangan yondashuvlardan foydalanish, salohiyatni oshirish va o'qitishga sarmoya kiritish orqali ushbu dasturlarning samaradorligini oshirish va ularning ta'sirini maksimal darajada oshirish mumkin. Davlat maqsadli dasturlari samarali amalga oshirilishi va hududlarda aholiga sezilarli foyda keltirishi uchun hukumat va tegishli organlar ushbu sa'y-harakatlarga ustuvor ahamiyat berishlari shart.

References:

1. O'zbekiston Respublikasi Iqtisodiyot va sanoat vazirligi huzuridagi Kichik biznes va xususiy tadbirkorlikni rivojlantirish agentligi to'g'risidagi nizom. Vazirlar Mahkamasining 2020 yil 16 yanvardagi 28-son qarori
2. Vazirlar Mahkamasining 2020-yil 9-dekabrdagi "Davlat korxonalari ijro etuvchi hokimiyat organi faoliyati samaradorligini baholash tizimini yanada takomillashtirish chora-tadbirlari to'g'risida"gi 775-son qarori
3. Mirziyoev Sh.M. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining Oliy Majlisga Murojaatnomasi, Xalq Murojaatnomasi, 28 dekabr.
4. Ortiqov A. Sanoat iqtisodiyoti. Darslik. -T.: TGEU, 2011, - 256 b.
5. Abdurkarimov IT va boshqalar Korxonaning iqtisodiy salohiyatini tahlil qilish. - T.: Iqtisodiyot va huquq olami, 2010, - 256 b.
6. Sklyarenko VK, Prudnikov VM Korxonona iqtisodiyoti: Darslik - M.: INFRA-M, 2009 - 528 b.
7. Fayzieva Shirin Shodmonovna, Yuldashev Nuriddin Negmatovich. MAMLAKAT IQTISODIYO TI RIVOJLANISHDA CHORVOCHALIK ISLOLOTINI ORNI. ACADEMICIA: Xalqaro ko'p tarmoqli tadqiqot jurnali. <https://saarj.com> ISSN: 2249-7137 jild. 11, 2-son, 2021 yil fevral Ta'sir faktori: SJIF 2021 = 7,492.